

Gabriel, sense relació directa amb el beat, dedicat als contactes entre Barcelona i Mallorca a mitjan XIX, sobretot des de la perspectiva dels autors progressistes i republicans. El cas del metge i escriptor mallorquí Francesc M. Servera, que estudià a Barcelona als anys 1840, es mostra com a exemple, i se n'analitza la novel·la *La huérfana de Barcelona*, que en algunes pàgines reflecteix la situació política a la ciutat vers 1842 i 1843, durant les revoltes antiespartistes i la jamància.

L'obra constitueix un valuós recull sobre la recepció de què va ser objecte Ramon Llull entre els escriptors del Vuit-cents. S'hi troba a faltar, malgrat tot, una visió més de conjunt, com també un cert aprofundiment en algunes fites lul·lianes del XIX, com els homenatges amb motiu del sisè centenari de Miramar (1876), dels quals hauria estat interessant exposar el context en què es van produir i l'aportació dels escriptors que hi van col·laborar (a més de Josep Tarongí, hi trobem J. M. Quadrado, Jeroni Rosselló, Miquel Costa i Llobera, Josep Lluís Pons i Gallarza, Joan Alcover o Ramon Picó i Campamar). Molt limitada és l'atenció a Jacint Verdaguer, sobre un aspecte tan tangencial —malgrat que no manqui d'interès— com són les circumstàncies de l'edició pòstuma de les *Perles*, malgrat que el poeta va començar a llegir Llull ben aviat i que hi va recórrer, i el va reescriure, en ple conflicte amb els seus superiors.

Tampoc no hi hauria estat sobrera, així mateix, una revisió final una mica atenta, que hauria evitat moltes errades, sovint merament gràfiques i d'unificació de criteris, que desmereixen un llibre que, d'altra banda, tipogràficament és ben digne.

Carles Salvador (1893-1955), escriptor, gramàtic, mestre

VICENT PITARCH

Institut d'Estudis Catalans

vpitarch@ec.cat

D. A. (2016): Diversos autors, *Carles Salvador (1893-1955), escriptor, gramàtic, mestre*, Emili Casanova i Josep Daniel Climent (eds.), València: Acadèmia Valenciana de la Llengua; «Recerca» 20.

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) va instituir el 2015 el seu particular Any Carles Salvador. Recordem que el país ja n'havia commemorat un altre, d'Any Salvador, el 1993, justament el del centenari del seu naixement, una efemèride que, per cert, va esdevenir el darrer gran homenatge que va viure exultant la inoblidable Sofia en honor del pare. Paga la pena de recordar que els actes commemoratius del centenari es van caracteritzar pel seu caràcter divulgatiu i de mobilització popular, amb la participació activa d'entitats com ara Escola Valenciana

i sectors adscrits al Moviment de Renovació Pedagògica, mentre que el darrer Any Carles Salvador es va caracteritzar pel to eminentment acadèmic, bé i haver promogut també alguna iniciativa d'incidència social estimable.

Així doncs, en la commemoració del seu Any Salvador l'AVL va dur a terme tres grans projectes, referents a la vida i l'obra del mestre per excel·lència de Benassal i que paga la pena d'esmentar: d'una banda, l'exposició «Carles Salvador i el seu temps», amb la versió itinerant que va recórrer el país durant l'any 2015, comissionada per Lluís Meseguer; segonament, l'edició digital de *Carles Salvador i el seu temps. Material didàctic Primària, ESO i Batxillerat*, sota la coordinació de Joan Peraire; i en tercer lloc, les publicacions *Carles Salvador (1893-1955), escriptor, gramàtic, mestre* (2016), una obra coordinada per Emili Casanova i Josep Daniel Climent, a més de *Carles Salvador. Obra poètica completa* (2018), a cura de Meseguer.

Mentrestant, l'Ajuntament de Castelló de la Plana s'afegia a l'esdeveniment commemoratiu mitjançant l'edició, l'any 2015, del volum *Carles Salvador. Glossari (1921-1929)*, una altra iniciativa de Meseguer, duta a terme en col·laboració amb Vicent Pitarch i Jaume Garcia Llorens. Com no podia ser altrament, la Fundació Carles Salvador va contribuir així mateix, de manera incondicional, a l'èxit de la commemoració del seu titular.

Ben mirat, salta a la vista que aquest conjunt d'actuacions confirma que la convocatòria de l'Any Carles Salvador de l'AVL no sols fou oportuna sinó que, a més, va produir uns resultats força satisfactoris. El meu objectiu en aquestes pàgines es limita a ressenyar una de les obres acabades d'esmentar, que segurament constitueix l'aportació més valuosa a l'efemèride salvadoriana, el volum *Carles Salvador (1893-1955), escriptor, gramàtic, mestre*, una publicació miscel·lània que havia estat impulsada i dirigida per dos experts acreditats en l'estudi de la biografia i l'obra de l'admirable fabrista valencià.

Els professors E. Casanova i J. D. Climent, en projectar el volum, sis anys arrere, degueren plantejar-se el programa ambiciós de posar al dia —situats dins el segon decenni del segle xx— tant l'estat de la recerca sobre l'obra salvadoriana i el seu llegat com també d'avaluar la vigència aleshores d'aquesta personalitat singular, bastida damunt els components d'escriptor, gramàtic i mestre. No cal dir que l'objectiu era engrescador i al mateix temps reclamava una col·laboració àmplia i generosa, a la qual eren convocats pels editors els estudiosos de Salvador, sens dubte un personatge fonamental en la cultura catalana al País Valencià del segle xx.

D'entrada, s'ha de reconèixer que la proposta dels editors va quallar en una producció de textos sorprenent per la quantitat d'originals i admirable pel nivell dels continguts. Tot plegat fa un esplet de trenta-dues col·laboracions, una resposta que ignoren en quins termes podia superar les previsions dels promotors però que, en qualsevol cas, bé mereix de ser tinguda com a extraordinària, pel volum i la qualitat. Certament, els editors poden anotar-se l'èxit d'haver aplegat un conjunt memorable d'estudis, alguns dels quals són aportacions remarcables, que fan de la publicació un llibre voluminós de debò, de 823 pàgines, a les quals

s'han d'afegir les dels set treballs que sols han estat publicats en versió digital complementària, continguts en el CD adjunt al volum. En definitiva, l'obra total, que fa un miler llarg de pàgines, està organitzada en els sis blocs temàtics següents, tots sis tractats en relació amb Salvador, naturalment: l'univers literari, la llengua, el temps, les relacions personals, un apartat de vària i bibliografia.

L'article de L. Roda, «Sobre la vigència i la importància de la poesia de Carles Salvador. Carta a Enric Balaguer», sembla que no entrava en els càlculs dels editors, però la fortuna ha fet que, gràcies a aquest treball, disposem d'una aproximació innovadora i brillant a l'autor d'«El fang i l'esperit» i del «Poema del viatge a l'entorn de l'amor», que el crític qualifica «de compacta modernitat i maduresa literàries». El paper que atorga a Salvador, de pont entre Ausiàs March - Roís de Corella i Andrés Estellés i, en definitiva, la insistència en l'originalitat de la poètica salvadoriana i el toc d'atenció sobre el «desenfocament actual a l'hora de valorar-la» constitueixen elements indicadors de l'interès de l'estudi.

Correlativa a aquesta vindicació del poeta és la defensa del Salvador dramaturg en «El teatre de Carles Salvador», sobre el gènere més desconegut de la seua producció, que J. L. Civera invita a redescobrir. Amb l'objectiu de superar el malefí que plana damunt la dramaturgia salvadoriana, el crític trenca una llança pels valors que conserven avui dia peces com ara «El cuquet del cervell» i «Amb el títol que vullgau».

Per la seua banda, «Carles Salvador i l'ensenyament del valencià», de F. Zurriaga, posa l'èmfasi en el paper fonamental que va tenir la renovació pedagògica damunt la formidable obra de normalització lingüística que va protagonitzar el nostre personatge. En efecte, a la base de la seua militància civil, —«política», d'acord amb la seua pròpia valoració— de gramàtic i escriptor —ben mirat, d'al·fabetitzador del poble valencià—, hi havia la seua condició de mestre, que, sabedor de la transcendència social de l'escola infantil i convençut de la importància del factor cooperatiu i de la formació permanent, es lliura amb passió a bastir els fonaments de l'escola valenciana contemporània.

Juntament amb el treball de Zurriaga en plau de fer un toc d'atenció respecte dels articles de M. del C. Agulló («L'ensenyament en el temps de Carles Salvador») i de J. Pellicer («L'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana»), investigacions riques en dades il·lustratives i indicacions brillants.

Dins la diversitat del conjunt, mereixen mencions especials els treballs de R. Roca, E. Balaguer, A. Laguna i F. A. Martínez, J. D. Climent, Ò. Pérez i J. Ballester, entre d'altres, la consideració detallada dels quals és evident que supera els límits que regulen la circumstància present.

Finalment, la bibliografia que han generat la vida i l'obra de Salvador ací ha estat objecte de tres enfocaments distints, a compte, respectivament, del tàndem M. A. Martínez i M. R. Tamarit (una anàlisi bibliogràfica elaborada bàsicament sobre el fons de la Biblioteca Valenciana), de J. D. Climent (la bibliografia crítica sobre l'obra i la biografia de Salvador) i de L. Meseguer, que ordena la bibliografia salvadoriana per gèneres literaris i per data de creació.

En tot cas, tampoc no puc amagar que la miscel·lània conté un text que hi grinyola de manera ostentosa: «Carles Salvador en una generació fragmentada» no s'estalvia de constituir un discurs de la confusió, amb indicacions tendencioses, com ara la contraposició insidiosa entre el suposat refús social que precedí el triomf de la reforma fabriana i l'èxit (!) de l'alternativa gramatical de Fullana, la qual, com és conegut, no tingué gaires més adeptes que ell mateix. La *valenciania* esdevé en aquest relat un magma conceptual boirós del qual entren a formar part, com un *totum revolutum*, tant J. M. Mustieles, E. Navarro Borràs o C. Salvador com Azorín i G. Miró, sense menystenir l'inefable F. García Sanchiz. Per als autors, aquesta és la valencianitat que «consolida l'ús literari de la llengua valenciana» i, naturalment, que demostra «que la cultura valenciana s'expressa en dos llengües amb naturalitat i normalitat». Davant de prejudicis arnats, que els autors recuperen del repertori ideològic de la vella caverna, convindreu amb mi que no és pas precisament la miscel·lània que comentem l'indret adient on puguen encibir-se papers com el de F. Martínez i F. Atienza.

I encara em permet una observació, feta sense acritud, a la invitació que hi presenta A. Saragossà de contrastar Salvador amb M. Sanchis Guarner. D'entrada, crec honestament que ni el tema és pertinent ací ni el plantejament encertat. Vull dir que no s'hi val a presentar la gramàtica del mestre de Benassal i la del lingüista com a dues obres en competència, en lloc d'emmarcar-les dins els corresponents contextos, condicionants i objectius que determinaren tant l'una com l'altra. A l'article, la contraposició entre ambdues obres mena directament a oposar dues figures angulars, indiscutibles, del valencianisme, una oposició sense trellat, em fa l'efecte. Així mateix, una tal fixació en l'antagonisme (correlatiu amb l'obsessió d'incompatibilitats entre valencià i català) dirigeix el discurs vers la consideració esbiaixada, comarcalista, de la dinàmica del valencianisme contemporani. Fet i fet, el plantejament comparatiu pot esdevenir un autèntic parany. Cosa ben distinta fora l'anàlisi dels objectius que hi va posar cadascun dels dos gramàtics, Salvador i Sanchis, la projecció social, l'aportació de totes dues obres als estudis gramaticals del català dins la modesta tradició gramatical valenciana, la contribució a l'alfabetització social, etc.

No oblidem que les condicions de l'època van menar Salvador a conrear una escriptura de militància, profusa i diversa, necessàriament irregular, per descomptat amb peces de valor incomparable, d'excel·lència indiscutible i d'actualitat contrastada. Ens ho confirmen els estudis que han contribuït a fer del volum *Carles Salvador (1893-1955), escriptor, gramàtic, mestre* una fita en el panorama actual de la recerca salvadoriana, una obra de referència.